ÎNTRE UN PRIETEN ŞI O TUTUNGERIE

În 1906 am făcut prima mea călătorie în Egipt, în împrejurările următoare : În iarna aceea, Mihail şi cu mine eram amîndoi portari, el de zi, eu de noapte, la „Hotel Regina" din Constanţa. O ceartă frăţească, dar dureroasă, pricinuită de cheltuielile mele, ruinătoare pentru punga noastră comună, ne răci uşor. Mihail îmi spuse :

— De acum încolo, ne vom vedea fiecare de sărăcia lui. Uiţi prea repede ce mizerie ne pîndeşte, cînd rămînem fără un ban.

Aşa că nu mai trăirăm în comun şi eu mă simţii fericit că pot să mă „ruinez" singur. Cel nefericit, însă, era prietenul meu, care se întrista din zi în zi. Într-o bună dimineaţă mă înştiinţă că va pleca în Egipt, cu „Împăratul Traian."

Vestea aceasta mă lovi în inimă, ca un cuţit. În aceeaşi zi, chiar, lăsai baltă „Regina", o ştersei la Brăila şi smulsei mamei toate economiile ei : o sută de lei, pe care îi păstra la unchiul Anghel. Mă întorsei a treia zi la Constanţa, pentru a-l îmbrăţişa pe Mihail, care se îmbarca în după-amiaza aceea.

Fu mirat de a nu mă vedea trist.

— Ce o să faci acum ? mă întrebă el. De ce te-ai dus la Brăila şi de ce te-ai întors la Constanţa ? Eşti nebun ! Ştii că „Regina" nu te mai reprimeşte.

Începu să-mi plîngă soarta : mă vedea, iarna, fără mijloace de trai şi fără prieten, adică fără el, care era singurul meu prieten. Eram în odaia lui.

— Lasă-mă să te caut prin buzunare, îmi spuse el deodată. Nu-mi ascunzi ceva ?

Mă scotoci şi nu găsi decît vreo zece lei.

— Nu ţi-ai scos paşaport ?

— Nu.

— Lasă-mă să te caut în geamantan !

Nu găsi nimic. Atunci începu să-i pară rău că pleacă fără mine, care rămîneam părăsit de toţi.

— Dacă ai fi avut paşaport, te-aş fi luat numaidecît. Dar nu e cu putinţă să debarci la Alexandria fără hîrtia asta blestemată.

Un paşaport românesc costa, pe vremea aceea, aproape tot atît cît drumul Constanţa—Alexandria, în clasa a treia : douăzeci de lei. Drumul, fără mîncare, costa treizeci.

Mihail mă întrebă din nou :

— Ce-o să te faci acum ?

— Voi vedea, după plecarea ta.

Se gîndi îndelung, în timp ce eu abia îmi ţineam rîsul. Se ridică apoi şi se duse să-l roage pe patronul de la „Regina“ să mă ierte că o ştersesem la Brăila fără învoire. Îi arătă că serviciul nu suferise nimic de pe urma scurtei mele lipse, fiindcă mă înlocuise el. Mihail era foarte preţuit, aşa că vorba lui avea greutate. Patronul îi făgădui că mă va reprimi, dacă mă duc să-i cer iertare.

Nici nu mă gîndeam. Sufletul meu era deja în Egipt. Ah, ce mutră va face Mihail cînd mă va vedea răsărind la Alexandria, aşa fără paşaport cum eram ! Va fi o festă ca aceea pe care racul i-a jucat-o vulpii. Dar Mihail, care nu era un vulpoi şi care nu bănuia nimic, părea disperat.

— De ce nu vrei să-i ceri iertare ? Asta nu ne micşorează cu nimic, atunci cînd suntem vinovaţi.

— Nu sunt vinovat.

— Zău ! Crezi că poţi, cînd eşti la stăpîn, să-ţi faci de cap, ca acasă ? Foarte bine ! Descurcă-te cum vei şti !

Apucă cele două geamantane şi voi să le ducă singur. Cînd îi spusei că-l voi însoţi pînă la vapor, îmi lăsă unul.

Merserăm tăcuţi pînă în port. Acolo, în loc să se urce drept pe vapor, cum mă aşteptam, intră într-o cafenea. Din nou încercă să-mi scoată fumurile din cap :

— Dar, în sfîrşit, ce e misterul ăsta ? Nu mă vei face să cred că te-ai dus la Brăila, numai aşa, de plăcere ?

— Fără îndoială că nu,

— Atunci ?

— Atunci, uite : după ce vei pleca, mă voi duce şi eu în lume.

— Unde ?

— Poate în Egipt, ca să te caut.

Nu crezu nimic, încredinţat că, fără paşaport, lucrul acesta nu era cu putinţă.

Ne despărţirăm foarte înduioşaţi ; el, fiindcă mă ştia la strîmtoare, eu, fiindcă mă gîndeam cu bucurie la apropiata mea descindere pe pămîntul faraonilor.

Eram sigur de asta.

Înainte de a pleca la Brăila, intrasem în vorbă cu un prieten, fochist pe „Împăratul Traian“ ; în schimbul unei sticle de lichior de ananas, pe care trebuia să i-o plătesc la Alexandria, se însărcina să mă debarce în acest port.

— E foarte uşor, îmi spuse fochistul. Românii sunt navigatori, aşa cum eşti tu popă. Vapoarele sunt ale statului, care acoperă toate pierderile. De asemeni, contrabanda este în toi şi e practicată de la cel din urmă marinar pînă la căpitan. Fiecare lucrează în felul lui. Iar ca să pătrunzi în Alexandria fără hîrtii, o şapcă de pe „Împăratul Traian“ e de-ajuns.

Era convingător. Totuşi, inima mi se făcu cît un purice, cînd simţii că trebuie să înfrunt cea dintîi primejdie adevărată a vieţii mele : să îndrăznesc să mă avînt în lume fără bani, fără acte, fără chiar să fi plătit călătoria. Ţi se pare că tot pămîntul te ştie cu musca pe căciulă, de la comandant, care e sigur că n-ai bilet, pînă la vreun fioros comisar de poliţie, care se pregăteşte în umbră, să-ţi pună cătuşele. Şi simţi cum milioane de ochi te iscodesc, din întuneric, pe tine, biet om părăsit, prizonier pe vapor. Acei care te privesc sunt, toţi, oameni bine îmbrăcaţi, care nu ştiu de glumă, care au hîrtii în regulă

și ceva bani puși deoparte. Cu comisarul vorbesc de la egal la egal. Nu sunt niciodată arestați și îi disprețuiesc pe cei care sunt. Mai mult, iubesc și impun tuturor rînduiala hotărîtă de dînșii : să nu trăiești altfel decît bine îmbrăcat, să ai pașapoarte în regulă și ceva economii, cu prețul chiar de a nu cunoaște alt drum decît acela care duce de acasă la birou. Dar, Doamne Sfinte ! de ce să nu îngăduie unor anumiți oameni săraci de a vedea Egiptul, dacă le cere inima și dacă sunt gata să facă toate jertfele ca să-și întîlnească prieteni care i-au părăsit fără veste ? Ce nelegiuire săvîrșesc ?

Mă gîndeam la toate acestea, stînd într-un colț întunecos, în dosul cazanelor, unde mă ascunsese prietenul meu, fochistul. Era un om cumsecade, venea la fiecare sfert de oră, să mă întrebe dacă nu mă înăbuș.

— Da, mă înăbuș, îi spusei o dată, dar de frică !

— Frică ? De ce ? Nimeni nu vine să scotocească aici. Mîine dimineață poți chiar să te plimbi pe puntea de la a treia. Dacă ai nas bun, ai să-ți descoperi tovarăși, dar nu lega prietenie cu nimeni, nu te trăda.

Nu eram deci singurul care călătorea de contrabandă. Asta mă liniști puțin. Scosei gheata în care ascunsesem bietele mele patru lire sterline și le pipăii cu dragoste. Îmi părea rău că nu pot să le privesc. Banii aceștia erau singurul meu sprijin material pe lume. Brațele mele, tinerețea mea, dorul meu de viață, nu însemnau nimic pentru milioanele de ochi care mă pîndeau din umbră : puteau să mă aresteze, să mă condamne și, fără vorbă multă, să-mi sfărîme viața mea frumoasă, să mă împingă la un trai nelegiuit, la furt poate, la crimă chiar. Așa cum mă aflam, fără pașaport și fără bilet, nu eram nimic mai mult decît un individ bun pentru închisoare.

Cu toate acestea, numai cu jumătate din puținii mei bani aș fi putut să am și pașaport și bilet, și atunci m-aș fi aflat, pe loc, în rîndul oamenilor cinstiți și demni de stima comisarului. Viața mea, deci, nu făcea decît două lire sterline. Aceasta înseamnă că, în împrejurări asemănătoare aceleia în care mă găseam, pot fi zdrobite tot atîtea vieți frumoase, cîte n-ar putea plăti suma de cincizeci de lei. Dar, dacă-i așa, ar fi mai bine să se hotărască odată pentru totdeauna că nu este îngăduit ființei omenești să-și

petreacă viaţa altundeva decît între locul unde munceşte şi odaia în care doarme, şi în felul acesta am vedea trei sferturi din omenire căzută în robie.

Dealtfel, este tocmai ceea ce vedem. Din cea mai fragedă copilărie, rînduiala aceasta m-a scos din sărite. La ce bun că pămîntul este atît de mare şi de atrăgător, la ce bun dorurile fierbinţi care ne frămîntă inima, dacă suntem siliţi ca, o viaţă întreagă, să ne învîrtim în acelaşi kilometru pătrat de spaţiu terestru ?

Acolo, în ascunzătoarea mea întunecoasă, îmi adusei aminte cum s-a născut în mine dorinţa de a vedea Egiptul : eram pe băncile şcoalei primare şi citeam istorioare biblice, ale căror ilustraţiuni în culori vii îmi înflăcăraseră închipuirea. Şi într-o zi, pe cînd învăţătorul mă lăuda pentru a fi citit cu foc una din ele, strigai :

— Domnule, eu vreau să văd Egiptul !

Învăţătorul surîse, se gîndi, probabil, la mama care era spălătoreasă şi răspunse, mîngîindu-mi bărbia :

— Vrei să vezi Egiptul... E cam departe. Şi cred că vei muri şi tu şi urmaşii tăi, fără să-l vedeţi. Pe urmă, ridicîndu-şi mîinile către cer, adăugă : Afară doar...

Eram deznădăjduit, dar acest „afară doar" mă mai linişti. Aşadar, puteau fi împrejurări cînd chiar unui fiu de spălătoreasă i-ar fi fost îngăduit să vadă Egiptul !

Acum, cînd vaporul mă ducea, ascultam zgomotul elicelor şi-mi spuneam aproape cu evlavie :

„Da, chiar dacă va trebui să fac închisoare ori de cîte ori voi avea poftă să merg în Egipt, fără paşaport şi fără bilet, voi face-o bucuros. Voi întreba chiar un om de legi de cîte ori mi se va mări pedeapsa după fiecare recidivă. Căci mai degrabă face să-ţi împarţi viaţa între închisoare şi Egipt, decît s-o laşi să se scurgă întreagă între cocioaba în care stai şi ocna în care lucrezi."

M-am ţinut de cuvînt : de la această primă călătorie, şase ani în şir am revenit în Egipt. Nu voi fi găsit o singură dată, înscris, pe lista călătorilor şi nici în registrul paşapoartelor. Şi dacă n-am plătit cu închisoarea nici una din aceste hoinăreli, nu datoresc aceasta decît întîmplării, care ocroteşte pe cei iubitori de o viaţă lipsită de piedicile ridicate de mîna neînţelegătoare a omului.

*

În zorii celei de-a șasea zi de plutire, în fața ochilor mei dornici de frumuseți pămîntești, se ivi o linie alburie, cu sclipiri de aur : Alexandria. Frigul ucigător pe care îl lăsasem la Constanța, pierise demult, fără urmă. Vreme blîndă de primăvară. Cer senin. Liniște pe întinsul apelor.

Încă de cu noapte, împietrit la proră, pîndeam cu înfrigurare să se ivească la orizont imaginile biblice. Teama îmi pierise, înăbușită de fericirea năvalnică ce-mi umpluse pieptul. Două umbre tăcute se plimbau pe locul strîmt al punții de comandă. Le zisei în gînd, plin de recunoștință : „Puteți să mă închideți, să mă bateți, numai să nu-mi rupeți un picior : vă voi săruta mîinile."

Rezemîndu-mi fruntea arzătoare de balustrada vaporului, căutam să rețiu în mine cît mai mult sentimentul acesta de nebunească mulțumire către soarta care mă copleșea de bucurie ; căci nici o fericire nu se poate asemui cu aceea pe care o smulgi vieții, cu prețul riscurilor și sforțărilor necruțătoare. Tot ce oamenii îți refuză cu micimea lor de suflet, este o bucurie pe care o pizmuiești. Și toate bucuriile sunt înălțătoare ; toate se pot dobîndi, dacă bagi mîna să le cauți în jăraticul destinului tău. Chiar și dogoarea focului pălește în fața îndrăznelii dorinței tale, numai să nu șovăi la gîndul că vei fi mușcat de nemilosul păzitor al bucuriilor pămîntești.

Iată ce nu ne învață nici o școală, nici o educație. Și, iată, de asemeni, pentru ce pămîntul este mai bogat în fricoși, decît în eroi. De-aici, traiul acesta searbăd, însă temeinic asigurat fiecăruia, de la rîma omenească pînă la cercetătorul în stele.

Apropierea de Alexandria și pregătirile de acostare mă siliră să mă întorc în ascunzătoarea mea, de unde nu trebuia să ies decît după ce se sfîrșea debarcarea și pleca poliția. Ce făcea, oare, Mihail, acolo sus ? Tocmit în mod excepțional, ca ajutor suplimentar la restaurantul primelor clase, el își plătea călătoria muncind. Pe mine, drumul nu mă costa decît o sticlă de lichior. Dar, pe cînd Mihail era sigur de-a putea părăsi vaporul fluierînd, eu mă pregăteam să-l urmez clănțănind din dinți.

Dar nu se întîmplă nimic din ceea ce mă îngrijora. Ba chiar coborîi înaintea lui, cu o beretă de matelot pe cap şi însoţit de bunul meu fochist, care, de frică să nu mă dau de gol, ducea şi geamantanul meu. Pe chei, voioşia celor douăzeci şi doi de ani ai mei şi farmecul pămîntului egiptean pe care îl călcam, mă făcură să sar de gîtul tovarăşului meu.

— Eşti aşa de încîntat ? mă întrebă el.

— Încîntat, nu, sunt nebun de fericire !

— Atunci, crezi, poate, că aici umblă cîinii cu covrigi în coadă ?

— Nu mă gîndesc la nici un fel de covrigi, spusei eu, oprindu-mă. Mă gîndesc la Egipt şi la prietenul meu care va coborî de pe vapor.

Fochistul se supără :

— Ţi-am spus să nu legi nici un fel de prietenie în timpul călătoriei ! Sigur că ai povestit totul vreunei haimanale !

Îi explicai despre ce era vorba. Nu voi să creadă nimic.

— Aşteaptă puţin şi te vei încredinţa, îi spusei.

— Nu aştept nimic, strigă el cu răutate. Nu vreau să ştie cei de pe vapor ce fac eu. Ia-ţi geamantanul şi plăteşte-mi sticla cu ananas !

Îi plătii două sticle de „ananas", şi omul plecă, făgăduindu-şi să se uite mai de-aproape altă dată, înainte de-a avea de-a face cu haimanale ca mine. Această neghioabă neînţelegere mă mîhni, căci fochistul era un om foarte cumsecade, deşi cam prostuţ.

Mă aşezasem pe geamantanul meu şi îmi aprinsesem o ţigare, cînd se ivi Mihail, încovoiat sub greutatea bagajului său. Mă aşezai în drumul lui. Cînd mă văzu, lăsă să-i scape cele două geamantane, îşi plesni obrajii cu palmele şi veni să mă îmbrăţişeze.

— Visez ! Visez ! izbucni el. Cum ai făcut ? Eşti un diavol ! Dar e mai bine aşa : aveam remuşcări că te-am lăsat la Constanţa. Acum ţi-ai luat singur zborul. Asta ţi-e soarta !

Parcă eram beat. Nimic nu e mai bun pentru sănătatea sufletului tău decît să te arunci aşa, încrezător, în necunoscut, un necunoscut care te cheamă cu un glas fără împotrivire. Netăgăduit, poţi pieri. Dar dacă scapi teafăr, ştii că nimic josnic nu ţi-a umilit existenţa : totul este eroism în viaţa unui om care înfruntă lumea cu două mîini goale şi cu o inimă caldă care să-l apere de ispita unui trai tihnit şi îndobitocitor.

Nu ne oprirăm deloc la Alexandria. Nu făcurăm decît să străbatem oraşul, din port drept la gară, unde ne urcarăm în trenul care pleca la Cairo. Mihail avea o recomandaţie, care îl făcea să nădăjduiască un loc de portar la „Hotelul Royal", a cărui patroană, o rusoaică, voia un om din acelaşi neam cu ea. Prietenul meu fu repede primit. Şi timp de două luni putu să spună că nu cunoştea din Egipt, decît drumul care merge de la debarcaderul din Alexandria la „Hotelul Royal" din Cairo.

Stătu în hotel ca într-o adevărată închisoare. Răbdă totuşi, îngrozit de amintirea mizeriei din care gustase prea mult. Cît despre mine, mă îndeletnicii cu negustoria ambulantă şi cu zugrăveala. În zilele în care nu făceam nimic, mă plictiseam de moarte, fiindcă nefiind în tovărăşia lui Mihail, nu puteam să mă bucur de nici o frumuseţe. De cinci ani eram prieteni nedespărţiţi !

Dar sihăstria asta a lui Mihail nu putea să mai dureze. Fără îndoială, e cumplită amintirea foamei care se prelungeşte săptămîni şi luni de-a rîndul, atunci cînd o bucată de pîine ţi se pare o sărbătoare. Lipsa unui adăpost şi păduchii, care însoţesc foamea, sunt un chin infernal. Afară numai dacă nu e o brută, omul care a cunoscut această înjosire, capătă o spaimă nebună şi face tot ce poate pentru a nu se mai împotmoli într-o astfel de viaţă. Dar, vai ! Există un duşman mai puternic, decît toate spaimele din lume — şi acesta este neputinţa vagabondului de a se adapta unei împrejurări ; este neputinţa lui totală de a stărui ca să-şi îmbunătăţească soarta ; este, mai ales, acea neînchipuită plictiseală care îl roade zi şi noapte, numai fiindcă s-a săturat de aceleaşi chipuri, de aceleaşi ziduri şi de aceleaşi străzi pe care le-a văzut prea des.

Vagabonzii, fie că sunt oameni superiori, fie că sunt niște tîmpiți, sunt toți frați prin această latură comună a firii lor.

Mihail nu făcea excepție ! Ni se întîmplase destul de des, să ne angajăm ca servitori la același hotel : așa a fost la „Regina", la Constanța, la „English", la București, la „Popescu", la Lacu-Sărat. Și de cîte ori, neavînd curajul să-mi mărturisească pustiul lui sufletesc, se mulțumea să mi-l ațîțe pe al meu, vorbindu-mi de meleaguri necunoscute și făcînd mărețe planuri de plecare ! Nu-mi trebuia mai mult, ca să izbucnesc :

— Hai să plecăm numaidecît !

— Dar, răspundea el, nu vezi ce bine suntem aici ? Nu ne lipsește nimic.

Într-adevăr, nu ne lipsea nimic, afară de ceea ce doream cu aprindere : o evadare neîntîrziată. Trebuie recunoscut că viața de slugă are acest întristător neajuns de a ține omul prea zăvorît. Pe vremea aceea, mai ales, servitorul care avea o oră liberă pe săptămînă putea să se socotească fericit. Locuința și hrana erau îndeobște o ticăloșie. Cît despre lucru, se muncea de la șase dimineața pînă la miezul nopții. O astfel de viață nu poate să facă dintr-un om normal decît o vită. Dintr-un vagabond, ea face un răzvrătit.

Nu fu, însă, cazul blîndului Mihail, gînditor sentimental, iubitor de literatură superioară, istoric aproape erudit, om bun, fire sfioasă, conștiință de o cinste desăvîrșită. Dar, nu trebuia să-i pui prea mult răbdarea la încercare. Dacă se întîmpla aceasta, nu te mai puteai bizui pe el.

E ceea ce se și întîmplă la „Hotel Royal". Mihail plecă fără multă vorbă, plătind cele opt zile pe care le datorezi obligatoriu. (Acele faimoase „opt zile", ale nenorocitului servitor, sunt și ele o poveste întreagă, o tragedie, dar cine are vreme să asculte povestea, tragedia unei biete slugi ?).

Într-o seară, venind de la lucru, îl găsii pe Mihail la cafeneaua Goldenberg, din Darb-el-Barabra, cartierul general român-evreu și spaniol-evreu al tuturor nespălaților din Cairo. Mă opream acolo în fiecare seară, un ceas sau două, înainte de a mă duce într-o ulicioară vecină, unde

reluam, în fiecare noapte, lupta cu nebiruitele ploşniţe. Acolo se opreau toţi aceia care dădeau aceeaşi luptă : oameni cu feţele scofîlcite, cu ochi şireţi, cu braţele de prisos, cu mersul dezlînat de suferinţe şi vinovaţi numai de a se fi lăsat învinşi de aproapele lor, omul de ordine. Figura luminoasă a lui Mihail nu era la locul ei între feţele chinuite ale acestor jalnici învinşi. Aşezat la o masă în fundul tavernei, îşi pironea cu stăruinţă privirea lui vioaie în acest amestec de mizerie, părînd că scrutează astfel propria lui soartă, pentru zilele ce vor veni.

Înţelesei numaidecît ce se petrecea cu el. Mihail făcea pace cu sine însuşi. Ursita vagabondului este cu totul deosebită de aceea pe care cerul o hărăzeşte celorlalţi muritori. Acestora, o lege imperioasă le dezvoltă într-atît instinctul de conservare, încît îi face să renunţe la orice contemplare a vieţii. Ei nu trăiesc decît cu grija zilei de mîine, gata să sacrifice pe nimicuri ziua de azi. De-aci, această luptă aprigă care nu se sfîrşeşte decît odată cu moartea. E falimentul fiinţei umane, Dumnezeu ştie în ce scop.

Dimpotrivă, o lege, tot atît de imperioasă, slăbeşte vagabondului instinctul de conservare într-atît, încît îl face să i se pară acceptabilă cea mai cumplită nesiguranţă a zilei de mîine, să privească cu sînge rece ameninţarea propriei lui nimiciri, dar îi acordă în schimb putinţa de-a gusta toate bucuriile clipelor care îi umplu zilele. Şi aceasta îl sileşte să părăsească orice luptă egoistă cu el însuşi : de-aci o viaţă pe deplin trăită, dacă prin viaţă se înţelege cultul dorinţelor noastre.

Mihail, jertfindu-şi tot timpul pentru a economisi douăzeci de lei pe lună, era un om sfîrşit. Altă înfăţişare, altă fire, alt fel de a gîndi, care nu erau ale lui. Sfidînd mizeria, Mihail era o individualitate rară. Toate valorile existenţei vibrau în el. Fiecare ceas petrecut în tovărăşia lui era un prilej de desfătare a minţii. Foamea, lipsa de adăpost, lipsa oricărei higiene trupeşti nu micşorau cu nimic bogăţia vitalităţii lui. Certurile noastre n-aveau niciodată loc în timpul vagabondajului, ci numai atunci cînd slujeam împreună şi cînd nici el, nici eu nu mai eram oameni, ci nişte vite.

De aceea, cînd îl găsii în Darb-el-Barabra, înțelesei, după liniștea lui luminoasă, că abia de-acum încolo ne vom trăi zilele noastre de libertate în Egipt. Ah, costisitoarea libertate a doi prieteni, singuri pe lume, regăsindu-se pe ulițele unui oraș cosmopolit, frățește uniți de amenințarea aceleiași soarte : cine o va cînta vreodată ? Se mai poate nădăjdui că va veni ziua cînd va fi slăvit și omul care disprețuiește orice avuție, orice bunăstare materială și care prețuiește în așa măsură măreția vieții și frumusețile pămîntești, încît este gata să moară pentru ele ?

Vagabondul este omul civilizat al existenței absolute. Dacă am personifica această existență, înfățișînd-o ca pe un strălucit echipaj care galopează nebunește pe drumurile universului, vagabonzii ar fi gonacii care îi fac alai și cad istoviți, cîntîndu-i imnuri de slavă. Iată ce înțeleg prin *civilizație*. Oamenii de rînd se jertfesc și ei acestui măreț echipaj, dar sunt striviți de el, încurcîndu-i drumul cu urîtele lor teleguțe. Aceștia sunt cei ce tulbură existența. Voind să se apropie de dînsul, nu fac decît să-i micșoreze strălucirea și să sfîrșească mîrșav sub roatele lui, înainte chiar de a-l fi zărit.

*

Timp de o săptămînă, am fost și noi gonacii plini de însuflețire ai acestui echipaj, care trecea cu fast pe frumoasele meleaguri ale Egiptului. Mai tîrziu, însă, ni se tăie răsuflarea și îl pierdurăm. Pentru a-l ajunge din urmă, Mihail făcu un plan îndrăzneț :

— Vom pleca în Abisinia, spuse el.

— În Abisinia ? Hai numaidecît !

— Vom pleca de îndată ce-ți voi face rost de un pașaport.

Dumnezeule, cum izbutesc oamenii să facă viața prozaică ! Ce legătură este oare între o veselă călătorie în Abisinia și un trist pașaport ? Iată ce n-am ajuns să înțeleg nici pînă astăzi.

— Și cum vei putea să-mi faci rost de un pașaport ?

— Plătind o liră sterlină !

În mai puțin de o oră devenii plecatul supus al Majestății Sale Țarul tuturor Rușilor, și eram născut la Chiși-

nău. Ca și Mihail Mihailovici Kazansky, mă numeam Alexandru Alexandrovici Bessarabsky. Binevoitorul fabricant de pașapoarte ne preveni că „nu trebuie să ne prezentăm cu acesta în fața nici unei autorități consulare ruse din Egipt ; e mai prudent". Am mulțumit pentru sfat.

Eram curios acum să știu cum socotea Mihail că ne vom cîștiga traiul în Abisinia. Foarte simplu : vom fi negustori ambulanți de sticlărie colorată, în anume ținuturi, puțin umblate, ale acestei țări, unde se spunea că indigenul îți dă fildeșul său pe un pumn de rubine false. Era minunat. Mă și vedeam copleșit de atîția colți de elefant, încît eram silit să las o parte în drum.

Începurăm să ne interesăm de prețul acestor pietre false. Pierdurăm trei zile fără să fi cumpărat nimic. Înainte de război, principala producătoare a acestor articole fusese Germania, dar cum nu ne era cu putință să comandăm direct, fiindcă eram grăbiți, trebuia să luăm ceea ce se găsea pe loc, să plătim scump și să nu ne alegem decît cu cîteva ocale de pietrărie urîtă. În fine, după ce am scotocit prin tot Cairo, dădurăm peste un întunecat personaj balzacian, despre care se spunea că este un „bătrîn aventurier" grec, astăzi mizantrop retras, pe care reumatismul îl ține închis în odaie, om cumsecade și cinstit pe deasupra. Ne ținu un sfert de ceas la ușă, înainte de-a ne îngădui să intrăm, pe urmă, încetul cu încetul, fața lui ursuză se lumină la flacăra iluziilor noastre abisiniene. Ne rugă să luăm loc, aduse rachiu, ne descusu ca unul care se pricepea și sfîrși prin a vedea în noi propria lui imagine de odinioară, adică doi nebuni. Dar, știind, ca nimeni altul, cît era de definitivă și de scumpă inimilor noastre nebunia care ne cuprinsese, nu încercă să ne abată de la planul nostru. Ne dădu stocul lui de pietrărie, vreo zece kilograme de marfă strașnică, a cărei varietate ne ului, și cu toate stăruințele noastre, nu voi să primească nici un ban.

Ni-l dădea pe datorie.

— Mi-l veți plăti, ne spuse el ironic, după ce veți fi vîndut fildeșul vostru abisinian.

Îl privirăm tulburați și duși pe gînduri. Sub suflarea meșteră a acestui bătrîn vagabond, visurile noastre începură

să se risipească. Ochii lui, buni şi cruzi în acelaşi timp, mă urmăreau ca un avertisment neîndurător. Nu puteam să-i port pică, nu numai din cauza dărniciei lui, dar şi fiindcă se vedea că ne compătimeşte cu o dureroasă sinceritate. Şi, totuşi, o disperare de neînvins mă împingea să-l blestem. Mi se părea că ne fusese piază rea.

Mihail tăcu tot timpul cît ne trebui ca să coborîm tumultuoasa Mousky. Abia cînd ajunserăm în bîrlogul nostru, mă întrebă :

— Ce crezi despre acest om ?

— Cred că ne-a primit şi tratat aşa cum poate s-o facă un om chinuit de... duioasele lui reumatisme.

— Foarte bine spus ! Dar asta e tot ?

— Cred că e tot.

— Nu. Mai e ceva ; ceva mai adînc şi mai general, care ne priveşte pe amîndoi.

Ciuli urechea. La dracu, pietrăria, Abisinia şi tot fildeşul din lume : chiar acum voi face una din cele mai frumoase călătorii, în sufletul bunului meu Mihail. Căci îl vedeam pe acest unic prieten al zilelor mele cum se lăsa copleşit de gînduri triste-vesele, ce-i scăldau faţa în lumina acelui astru pe care numai iubitorii de viaţă crîncenă îl cunosc.

Stăteam pe patul nostru sărăcăcios. Mihail, cu coatele rezemate pe genunchi, îşi răsuci cu voluptate o ţigară. Îmi răsucii şi eu una. După ce trase primul fum, îşi ridică fruntea. Era frumos şi trist şi vesel, aşa cum numai el singur putea să fie în acelaşi timp. Ochii lui strălucitori, nările lui care palpitau, colţurile gurii lui bune şi dureros de ironice, fruntea mare şi liniştită îmi împărtăşeau deja, naintea cuvintelor, o parte din această neîntrecută desfătare care era pentru mine felul său de-a tălmăci eroica noastră viaţă, aşa de plină de aspecte contradictorii.

— Da, începu Mihail, privind în gol. Bătrînul acesta n are numai reumatisme şi duioşie, ci şi o experienţă a vieţii care nu este aceea a tuturor oamenilor, o experienţă pe care a prefăcut-o în filozofie personală. Nu este adevărat ceea ce ni s-a spus, că a alergat după aventuri. A fost un vagabond, ceea ce este cu totul altceva. Aventurie-

rul vrea și poate să se căpătuiască. Vagabondul nu vrea și nu poate. Dacă se înfățișează vreun prilej, cel dintîi e în stare să înșele pe om, să-i ia pielea și să săvîrșească chiar o ticăloșie. Cel de al doilea este cu desăvîrșire incapabil. De asemeni, cînd vagabondul e înzestrat cu o inteligență rodnică, filozofia pe care o trage din experiența vieții sale este vrednică de stimă. Cu toate acestea, nu trebuie să fie prea încrezător.

Ceea ce numim obișnuit *filozofie*, ar vrea să ne slujească de călăuză perspicace în toate împrejurările vieții noastre. Ca și cum ar fi o regulă comună de viață pentru toate ființele omenești. Dacă există o asemenea regulă, apoi ea nu privește decît pe cei ce vor să treacă întocmai ca pisica prin băltoacă. Astfel, duioșii noștri părinți, luînd viața drept o băltoacă, ne iau pe noi drept niște pisoi, iar pe dînșii, fiindcă au sărit băltoaca, drept niște filozofi. Nu sunt totdeauna departe de adevăr, totul depinde însă de ceea ce a ieșit din pisică. Și s-au văzut pisici omenești care au fătat zmei. Cine e de vină ? Nimeni, bineînțeles. Cine e de vină, cînd nu plouă la vreme ?

Există o anarhie divină la care părinții, cu toată dragostea lor, ar trebui să se resemneze cu filozofie. Dar, n-o fac. Și cînd pot, taie aripile micului zmeu, îi ciuntesc ghearele, îi pilesc dinții, îl slutesc cum pot mai bine, pentru a-l readuce la înfățișarea de pisoi. De aci : caricatura de omenire pe care o avem înaintea ochilor, în care totul este confecționat gata, de la încălțăminte pînă la „filozofie".

Dar, vagabondul, care n-are ghete în picioare, n-are nici filozofia acelei umanități. Asta să însemne oare că înțelepciunea cu care se împodobește el la bătrînețe trebuie să se întindă la toți frații săi întru vagabondaj ? Nu, de o mie de ori nu, chiar dacă este înzestrat cu o rodnică inteligență. Cu toate acestea, faptul că a avut o vastă viziune a vieții și că a plătit supraomenește, cu ființa lui, pentru a o avea, îl face vrednic de prețuirea noastră. Este cazul omului pe care l-am văzut. Și este foarte interesant.

Omul acesta a ajuns la concluzia că existența este o mamă vitregă, chiar pentru cei care se încredințează orbește lavei sale incandescente. Ce fel de mamă vitregă ? Iată cum : ea nu ne *umple* de visuri decît ca să-și îngăduie,

apoi, plăcerea de-a ne goli. Aceasta n-are nici o legătură cu reumatismele, dar are una mare cu duioşia. Or, bietul bătrîn asta este : *un mare afectuos.* Atîta a iubit viaţa, încît şi-a făcut din ea un scop. Şi ea este, într-adevăr, sau poate să fie un scop, cu condiţia însă ca s-o priveşti mai întîi ca pe un mijloc.

Oare rîsul, plînsul, sunt ele scopuri ? Nimeni nu crede aceasta. Sunt mijloace care îţi îngăduie să treci la altceva, ca şi somnul, ca şi veghea. Viaţa este şi dînsa un mijloc foarte lung, care ne îngăduie să trecem la ceva care se cheamă Neant. Dar, ce ştim noi despre Neant ?

Bătrînul vagabond n-a înţeles această lege a existenţei. Nici n-a căutat s-o înţeleagă. N-a făcut decît s-o iubească. Este o mare greşeală, care poate duce la moartea sufletului. Cum poţi să ceri unui măr să rămînă veşnic în pom aşa cum este ? Şi chiar dacă ar rămîne, am fi oare cîştigaţi cu ceva ? Totul se năruie. De aceea, cred că ideea raiului şi a iadului este cea mai mare neghiobie pe care a născocit-o spiritul religios. Eternitatea nu există decît în infinitul lucrurilor.

Trebuie deci să ne agăţăm de lucrurile acestea trecătoare, să facem din ele hrana sufletului nostru şi să nu le cerem socoteală, atunci cînd băgăm de seamă că ele sunt cele care ne înghit. Orice oprire în această sete de acţiune, înseamnă pieirea noastră.

Să luăm, de pildă, planul nostru abisinian. Cunoscînd sfîrşitul plin de dezamăgiri al nenumăratelor lui planuri, izbutite sau nu, bătrînul suferea de gîndul falimentului cu care ştia el că se soldează viaţa cea mai triumfală a unui vagabond. Îşi spunea, poate, că vom avea noi fildeşul abisinian, cînd va avea el alte picioare. Şi în inima lui bună, ne plîngea.

Fără îndoială, planul nostru este necugetat. Dar ce înseamnă : *cugetat ?* Este oare să ai o mie de robi la picioarele tale şi o judecată de brută ? Pentru a cumpăni răspunsul, trebuie să te uiţi la cine răspunde : motanul sau zmeul ? Totul se reduce la aceasta.

Astfel, noi fiind nişte zmei, vom pleca în Abisinia, încheie Mihail.

Nu plecarăm numaidecît. Deşi „zmei", trebuirăm să ne ostenim trei zile de-a rîndul, ca să punem în valoare cele zece kilograme de pietriş multicolor pe care se clădeau toate visurile noastre abisiniene. Ronţăind la nuci şi fumînd ţigare după ţigare, nu părăsirăm odaia decît după ce am dat acestui morman de pietre forme încîntătoare. Safire, smaragde, rubine, mărgeane, chilimbare, ametiste, opale şi alte nimicuri se îmbinară cu meşteşug pentru a forma salbe, brăţări, broşe, mărţişoare, inele, medalioane, cercei, ale căror accesorii ne ruinară.

Cînd totul fu terminat şi bine orînduit într-o ladă specială, bucuria noastră nu mai cunoscu margini. O viaţă nouă se deschidea înaintea noastră, o viaţă de neţărmurită libertate. Mihail întrezărea fericitele ei urmări :

— Cu banii de pe fildeş, ne vom cumpăra două puşti şi vom trăi din vînătoare, ca doi sălbatici. Ştii să vînezi ?

— Nu.

— Am să te învăţ.

— Sper că n-ai să mă înveţi să vînez tigrii, observai eu, speriat şi numaidecît propusei viitorului meu tovarăş de vînătoare să mergem să sărbătorim undeva noua noastră viaţă de oameni liberi.

El încuviinţă. Vagabonzii sunt totdeauna gata să sărbătorească un vis. Dar, după micul chef pe care ni-l oferirăm la „Berăria familiilor", Mihail făcu o socoteală aproximativă a cheltuielilor viitoare şi descoperi că plănuita noastră călătorie era compromisă. Dar, ce ? Trebuie neapărat să iei un bilet întreg cînd vrei să pleci în Abisinia ? Nu poţi să călătoreşti şi de contrabandă ? Pentru ce mai eşti atunci vagabond ?

Această îndrăzneaţă idee ne întări inimile pentru o zi, timp în care alergarăm pe la toţi negustorii de fildeş pentru a ne interesa de preţul acestui articol şi a strînge adrese. Dar, în momentul în care trebuia să dea semnalul plecării, Mihail îmi împărtăşi tulburătoarele lui îndoieli :

— Ce ne vom face la Port-Said, dacă nu ne vom putea angaja pe nici un vas şi dacă nu ne va fi cu putinţă să trecem de contrabandă ?

Nu găseam nici un răspuns mulţumitor. Şi iată-ne pe amîndoi dezamăgiţi, cu capul între mîini, cînd deodată, un gînd genial mă fulgeră :

— Mihail ! Am uitat să-ţi spun că am, la Alexandria, un unchi milionar !

Bunul Mihail ridică încet capul şi mă privi cu milă.

— Da, da ! Poţi să mă crezi, chiar mama mi-a spus : „E un frate sau un văr al tatălui tău ; a trăit în casa noastră, a fost de faţă la botezul tău şi a părăsit în cele din urmă ţara, plecînd în *Eghipet,* la Alexandria, unde s-a îmbogăţit. Poţi să-l cauţi, este foarte cunoscut. Îl cheamă *Vanghelis*. Tatăl tău l-a ajutat mult. Să te ajute şi el pe tine".

În faţa acestor preciziuni, prietenul meu, ştiind bine cît era de serioasă mama în faptele şi în vorbele ei, renunţă la aerul lui compătimitor :

— Cum de nu ţi-ai adus aminte cînd eram la Alexandria ?

— Graba ta de-a ajunge cît mai repede la „Royal", m-a făcut să-mi pierd capul. Dar cine ne împiedică să mergem la Alexandria şi să ne încercăm norocul ? Iar de acolo vom pleca cu vaporul la Port-Said.

O clipă de gîndire, apoi :

— Haide ! spuse Mihail. Fie ce-o fi !

Ne înşfăcarăm geamantanele !

În seara aceea, străbăturăm Cairo cu trăsura, ascultarăm, muţi, larma uliţelor sale, înţesate de săraci grăbiţi, de soldăţime beată, de turişti guralivi, de negustori ambulanţi, cu strigătele lor pline de tristeţe. Ne luarăm cu prietenie rămas-bun de la acest oraş, cel dintîi în viaţa noastră, al cărui soare generos ne încălzise în plină iarnă.

Am petrecut o noapte plină de zgomot şi de fum înăbuşitor, într-un tren înţesat de felahi. Era cu neputinţă să te mişti : volumul fiecărui individ era dublat de acela al bagajului care-l însoţea. Astfel, interiorul vagonului părea un jalnic camion încărcat cu trupuri omeneşti şi cu mărfuri aruncate claie peste grămadă. Din el se ridicau mirosuri şi zgomote, unele mai nesuferite decît altele.

Era o populaţie de ţărani pe care o vedeam pentru întîia oară, dar priveliştea mizeriei şi a suferinţei care se

arăta ochilor mei, nu pot s-o compar cu nimic din ce am văzut asemănător de atunci încoace. În vagonul nostru erau un mare număr de orbi, cu orbitele hidos golite de ravagiile trachomului. Mulți dintre călători erau atinși de aceeași boală și nu mai vedeau decît cu mare greutate. La fiecare clipă își frecau ochii cu dosul mîinii sau cu mînecile murdare. Mame, cu copii în brațe sau care le dădeau să sugă, umblau cu toate degetele, cînd pe ochii lor purulenți, cînd pe ai pruncului pe jumătate orb.

Eram îngroziți. Crezînd că ne aflam într-un vagon pentru infirmi, încercarăm să trecem în altul. Dar tot trenul era asemenea vagonului nostru : lung convoi de vite omenești, zdrențăroase, murdare, sortite întunericului. Am petrecut șapte ceasuri de groază și am înțeles că în Egipt mizeria nu putea să călătorească decît noaptea.

Viața unui vagabond nu e totdeauna un vis înșelător. Mai sunt și surprize plăcute, pe care, vai ! vagabondul se grăbește să le schimbe el însuși în amărăciuni. Oricît de uimitor ar părea, nu trebuie să se creadă că unchiul milionar din Alexandria nu era decît o născocire. Exista, într-adevăr. Și acesta nu ne miră. Vagabondul nu se miră de nimic.

De necrezut însă, fu grabnica descoperire a acestui unchi : du-te și caută în Alexandria un Vanghelis oarecare ! Ei bine, nu-l căutarăm de fel ; el însuși veni către noi și iată cum :

La gară luarăm o trăsură și cerurăm birjarului să ne ducă la „un hotel cît mai ieftin". Și aci, interveni în chip minunat spiritul vreunei divinități care ocrotește pe vagabonzi : birjarul ne duse la hotelul „Sfîntu-Gheorghe", pe strada Hammamil. O cameră cu două paturi și cu foarte puține ploșnițe costa un shiling. Ne depuserăm pachetele și coborîrăm în stradă.

Dar, pe stradă ce să faci ? Încotro să apuci ? Stăturăm cîtva timp în fața intrării hotelului, nehotărîți. Ca să putem cugeta mai în voie, intrarăm la „Marea cafenea Grecia", care se găsea chiar în față. Era un local frumos, de mîna doua. Pe terasă o mulțime de gură-cască, cei mai

mulți greci. Cu pardesiile pe umeri, cu mustățile tirbușon. își dădeau o înfățișare menită să ispitească femeile ușoare. Ne deveniră pe loc nesuferiți. Dar cafeneaua era strașnică, iar narghilelele nu se poate mai ademenitoare. Îndrăznii să-l întreb pe Mihail dacă putem să ne îngăduim și noi cîte una.

— Ți-ai găsit deja unchiul ? făcu el ironic. Aici două narghilele costă cît jumătate dintr-un prînz de-al nostru.

După ce făcu această observație, comandă totuși două narghilele. Chelnerul care ne servea înțelese că suntem proaspăt sosiți și ne întrebă cu familiaritate despre origina noastră. Nu i-o ascunserăm. Pe urmă, îl întrebai, la rîndul meu, dacă nu știa de „un grec bogat care se numește Vanghelis".

— Poate întrebi de Vanghelis Gheorghițis ? răspunse el.

— Nu știu dacă îl cheamă *Gheorghițis*. Nu-i cunosc numele de familie.

— Atunci e greu să-l găsești. Vanghelis sunt ca frunza și ca iarba. Gheorghițis nu e decît unul.

— Și cine este el ?

— Acela care a înființat această cafenea, acum douăzeci de ani. Acum e proprietarul „Clubului oriental", din piața Mahomed-Ali.

— E bogat ?

Chelnerul surîse disprețuitor :

— Dacă ai pune în talerul unei balanțe tot aurul lui și dacă s-ar așeza în celălalt taler patru ca dumneavoastră, tot aurul ar fi mai greu.

— Sapristi ! Și poți să-mi spui dacă omul acesta, pe lîngă atîta aur, are și puțin suflet ?

Chelnerul își roti ochii împrejur, se plecă la urechea mea și-mi șopti :

— Întreține o sumedenie de haimanale, nepoți de-ai săi, dintre care trei sunt aproape de dumneavoastră, pe terasă.

Mihail îmi făcu semn să tac. Puțin după aceasta, ne îndreptam alene către „Clubul Oriental", din piața Mohamed-Ali.

Era dimineață. Clubul nu se deschidea decît seara. Cît despre proprietar, nu descindea decît foarte tîrziu, către ceasurile nouă sau zece noaptea și nu în fiecare zi.

căci era foarte bătrîn. Dar fiul său îl reprezenta în permanență.

Nu voiam să vorbesc cu fiul, ci cu bătrînul, de care nu mă îndoiam că este unchiul meu.

La nouă și jumătate, urcam scara luxoasă a palatului. La etajul întîi, o draperie grea de catifea roșie masca intrarea clubului. Doi cerberi arabi, în livrele impecabile, stăteau țepeni în fața ei. Le prezentai numele meu, scris pe o bucată de hîrtie curată.

Așteptai îngrijorat cîteva minute și iată că se ivește un uriaș, cam de vreo patruzeci de ani, mă cîntărește o clipă cu privirea și mă întreabă pe grecește, cu un glas destul de binevoitor :

— Cine ești dumneata ?

— Sunt cutare, fiul lui cutare și nepotul unchiului Vanghelis. Viu din România.

Omul păru uimit. Se uită îndelung la mine, cu bunăvoință, pe urmă zise :

— Așteaptă o clipă ! Și dispăru.

Așteptai cam multișor. În fine, uriașul se întoarse :

— Iartă, spuse el, tata știe de cine e vorba, dar nu recunoaște numele dumitale de botez. Nu mai ai altul ?

— Ba da : *Gherasim.*

— Așa da ! Intră !

— Gata, am dat lovitura ! îmi spusei, urmîndu-mi vărul.

Vestibul luxos. Sală mare. Lumină orbitoare. Servitori tăcuți. Pe urmă se deschise o ușă care dădea într-un salon măreț și mă trezesc în fața unui patriarh venerabil, așezat într-un jilț. Îi sărut mîna, peste măsură de tulburat de figura lui liniștită, încadrată de o frumoasă barbă albă. Are pe cap o șapcă de casă. Degetele sale numără boabele de chilimbar ale unor mătănii.

După ce mă așeză la dreapta lui, îmi spuse, cam pieziș, înfigînd în ochii mei o privire cercetătoare :

— Deci, ești fiul Joiței ? Mai trăiește maică-ta ?

— Trăiește, unchiule.

— Dar frații Anghel, Dumitru, sora Antonica ?

— Unchiul Anghel e bolnav rău. Ceilalți sunt sănătoși.

— Povestește-mi ceva de Anghel ! Iată un om pe care l-am iubit mult !

Spunînd aceasta, bătu din palme. Un fecior intră.

— Două cafele !

Povesteam cu patimă, uitînd că am lîngă mine pe un om bogat. Nu mai vedeam decît un unchiaş zdravăn, care la flacăra îndepărtatelor lui amintiri, reînviate de prezenţa mea, se aprindea ca un copil. Toată distincţia rigidă a figurii lui dispăruse, făcînd loc unei voioase înduioşări. Din cînd în cînd, era cuprins de o vădită emoţie. Fu mişcat pînă la lacrimi, atunci cînd firul povestirii ajunse la dureroasa agonie a unchiului Anghel, care se zbătea în ghearele morţii de mai bine de un an.

Astfel se încredinţă că eram nepotul lui şi mă copleşi de mîngîieri.

— Dar, mă întrebă, pentru ce nu te numeşti *Gherasim ?*

— Pronumele acesta a rămas în registrul de naşteri. Nimeni nu mi-a zis Gherasim, ci Panait.

— Şi pe urmă, trebuie să porţi numele tatălui tău, *Valsamis*, şi să iei naţionalitatea greacă. Arată-mi paşaportul.

— N-am.

Îi arătai „buletinul de naştere“ şi certificatul de dispensă de serviciu militar. Le găsi în regulă.

— Bun ! Spune-mi acum de ce ai venit în Egipt ?

— Ca să muncesc cu braţele mele, ca în România, şi să cunosc, în acelaşi timp, acest frumos colţ de pămînt.

Bătrînul strîmbă din nas :

— Nu ! Ai ceva mai bun de făcut. Şi te voi ajuta, dacă mă vei asculta. Pe urmă, cu un ton glumeţ : Cum stai cu punguliţa ?

Şi fără să aştepte răspunsul meu, vîri două degete în buzunarul vestei şi îmi strecură opt lire sterline. Îi mulţumii. Se ridică, mă luă de mînă şi mă conduse în sala de jos, unde, împrejurul unei mese mari şi verzi, domni serioşi stăteau ca nişte sfincşi, fiecare cu o grămadă de aur în faţa lui.

— Vezi, îmi spuse încet bătrînul, să joci tu însuţi e foarte rău, dar să-i faci pe alţii să joace, e foarte bine.

Şi ieşind în vestibul, mă îmbrăţişă în prezenţa valeţilor smeriţi :

— *Au revoir,* Gherasime, murmură pe franţuzeşte.

Plecai, beat de viață tumultuoasă. Ce fel de viață ? Aș vrea să precizez. Mi-aduc aminte că în stradă, în loc să alerg repede să-l întîlnesc pe Mihail care mă aștepta la hotel, am întors spatele strălucitoarei piețe Mohamed-Ali și m-am îndreptat către mare. Aveam nevoie de o clipă de reculegere.

Nu mai rămăsese în mine nimic din omul care venise să tragă chiulul unui unchi „milionar". Puțin îmi păsa dacă era sau nu milionar. N-avusei nici măcar curiozitatea de a vedea cîte lire îmi strecurase. Sentimente mult mai puternice își făcuseră loc în inima mea.

Bătrînul acesta era mai întîi un om din categoria acelora pe care îi iubesc : un viteaz plin de duioșie. Strașnic neam de oameni, în stare să vibreze pînă la adînci bătrîneți, sub imboldul unei inimi totdeauna gata să se înfioare de măreția vieții. Îmi vorbise, mie, un necunoscut, despre anii lui de haimanalîc, cînd visuri de haiducie îi frămîntau sufletul, despre ceasurile petrecute în tovărășia unchilor Anghel și Dumitru, haiduci adevărați, și îmi mărturisise că a trăit atunci cea mai frumoasă parte din viața lui. La un moment dat, ochii i se umpluseră de lacrimi. Milionarii, după cît știu, nu plîng niciodată, afară doar pentru banii lor.

Mă îndrăgostisem acum de această puternică personalitate, tot atît de mult ca de Mihail. Ardeam de dorința de a-l recomanda pe prietenul meu și de a trăi cît mai mult cu putință în apropierea lui.

Dar, o umbră de sinistre presimțiri se strecurase deja între el și mine : de ce îmi spusese că este ceva mai bun de făcut, decît să lucrezi cu brațele tale și să vizitezi ținuturile frumoase ale pămîntului ? Ce înțelegea el prin acest „mai bun" ? Un tripou ? Și pe urmă îmi spusese că vrea să mă ajute, cu condiția de a-l asculta.

Ah, cît de nenorocit mă simțeam ! Iată o făgăduință de viață frumoasă, care avea să sfîrșească prost. Începeam să-l iubesc pe omul acesta, cum o iubeam pe mama : cu o violentă admirație. Aș fi vrut să-i fiu cel mai plecat servitor, un servitor prieten, nimic mai mult. Va încerca, oare, să facă din mine, în mare, ceea ce mama nu izbutise în mic : un cetățean potolit și mediocru ? În felul acesta înțelegea el oare să mă facă fericit ?

Îmi cunoşteam îndărătnicia şi vedeam cearta care se apropia. Ceea ce veni, fu mai rău decît o ceartă.

Îi povestii lui Mihail această întrevedere, pînă în cele mai mici amănunte, pe urmă îi împărtăşii îndoielile mele. El îmi spuse :

— Omul acesta îmi pare bun. Încearcă să fii cu el mai înţelegător decît ai fost cu mama ta. *Poate* nemărginit mai mult decît dînsa. Dacă vrea să-ţi facă o situaţie, primeşte, ascultă-l ! Mai tîrziu, vei face ce vei voi. E mai bine să porţi o cămaşă curată decît una în care mişună păduchii. Dacă nu-ţi cere decît aceasta, te sfătuiesc să-l asculţi.

Îmi ceru însă altceva, ceva care însemna moartea sufletului meu.

Crezînd că nu făceam nici un rău dacă îmi potoleam mai întîi arzătoarea mea sete de-a cunoaşte măcar o parte din minunile Egiptului, începui, în tovărăşia lui Mihail, o hoinăreală nebună, care ţinu două zile, cheltuind din larg şi vizitînd toată Alexandria şi împrejurimile. Era şi drept. Un unchi bogat îmi dăduse opt lire, „bani de buzunar", tot aşa de uşor ca şi cum mi-ar fi dat doi piaştri. Ce trebuia să fac ? Să rămîn mai departe la hotelul „Sfîntu-Gheorghe", plin de ploşniţe şi să mă hrănesc cu o scrumbie ? Nu. Ne mutarăm la „Hotelul Poştei", mîncarăm în restaurante bune, încălecarăm pe măgăruşi şi ne fotografiarăm. Cafelele şi narghilelele, le beam şi le fumam numai la „Marea Cafenea Grecia", sau „cafeneaua noastră", cum o numea unchiul.

De la cafeneaua aceasta mi se trase nenorocirea.

Într-o zi, pe cînd ne găseam pe terasă, un tînăr elegant, cu privirea vicleană (am aflat mai tîrziu că era unul din verii mei), veni să mă bată pe umăr :

— Dumneata eşti Gherasim ?

— Da.

— Te cheamă unchiul.

Spunea „unchiul", cu tonul cu care un valet ar anunţa „Împăratul" !

— Unde trebuie să merg ?

— Să fii mîine la patru aici. Voi veni să te iau, avem un botez.

Mă salută rece şi plecă. Mihail îmi spuse :

— Eşti pierdut.

Eram, într-adevăr, pentru unchiul meu.

A doua zi, frumosul meu văr veni să mă ia cu trăsura. Nu schimbarăm tot timpul o vorbă.

Casă de oameni bogaţi. Rude, oaspeţi, popi. Se boteza o copilă micuţă de patru sau cinci ani, care, goală, ţipa cît o ţinea gura că nu vrea să fie vîrîtă în cazan. Fără binevoitorul ajutor al unei verişoare drăguţe, care consimţi să se ocupe de mine, n-aş fi ştiut să spun ce căutam în mijlocul acestei adunări, absorbită de botez. Către sfîrşitul ceremoniei, unchiul mă luă de o parte :

— Uite, spuse el, vreau să te instalez în Alexandria. Îţi voi deschide o tutungerie, dar una frumoasă. E o afacere bună. Nici o oboseală. Cîştig mare. Şi e curat, atrăgător. Dar, ia spune-mi, ai venit singur în Egipt ?

— Nu. Sunt cu Mihail, un bun prieten, care...

— Îmi vei face plăcerea să rupi numaidecît cu „bunul tău prieten". Sunteţi amîndoi nişte pierde-vară. Vreau să fac din tine un *om*. Ai înţeles ? Du-te acum. Unul din verii tăi te aşteaptă afară, ca să te plimbe cu trăsura.

Vorbindu-mi astfel, nu era nimic jignitor în tonul lui. Ţinea una din mîinile mele între-ale lui, o bătea cu palma din cînd în cînd, pentru a da mai multă tărie hotărîrilor sale. Era într-adevăr un om bun.

Mă însărcinai chiar eu să-l fac să fie cu mine rău pînă la ură. Nu era din vina mea. Poţi sili un cal să alerge în genunchi ?

Vărul, care mă aştepta în trăsură, nu era, aşa cum mă aşteptam, spionul meu. Era un băiat de viaţă, cu mult lipici. Îmi plăcu tovărăşia lui şi-l lăsai să mă ducă unde vrea. Îmi vorbi de toate, fără să încerce să mă facă să vorbesc. Cît despre plimbare, nici pomeneală. Ne-am înfundat mai mult prin berării luxoase, am băut cam din toate şi ne-am îndopat cu mezeluri.

Aşa că îmi era vederea destul de tulbure cînd, trecînd cu trăsura prin piaţa Mohamed-Ali, îl zării pe Mihail care de pe trotuar, ridica bastonul şi îmi făcea semne. Nu înţelesei ce voia. Nebănuind nimic grav, vrui să feresc prietenia noastră de ochii indiscreţi ai vărului meu de duzină.

Trăsura trecu. Ce a urmat, a fost o nenorocire.

Prietenii noştri sunt nişte oameni tragici. Inima lor se rănește mai ușor decît a celei mai îndrăgostite amante. Firește, pricina este cu totul alta, dar urmarea este aceeași: rană adîncă, ce nu se vindecă decît foarte încet.

Fiindcă nu oprisem trăsura, cînd îmi făcuse semn, Mihail rămăsese pe trotuar, cu sufletul zdrobit. Dar, era ceva și mai rău. Durerea lui cădea pe o inimă deja greu lovită : o scrisoare primită în după amiaza-aceea îl înştiinţa că în năprasnica lui Rusie, fiinţa în care-şi pusese toate speranțele de viitor, îl trădase. Purtarea mea, deci, putea ușor să-i pară ca o nouă trădare.

Era chiar părerea care şi-o făcuse despre mine. Mîndru de-a mă vedea intrat într-o familie bogată, nu-mi mai dădeam osteneala să opresc trăsura pentru un sărman ca el. Avu cruzimea să mi le spună toate acestea, așa pe șleau. Rămăsei ca trăsnit.

Aceasta se petrecu la hotel, unde mă dusei să-l găsesc, după ce scăpai de vărul meu. Era de nerecunoscut. În loc de orice lămurire, scoase din buzunar cele patru lire sterline încă necheltuite, pe care le adăugasem la punga noastră comună şi mi le zvîrli în nas.

— Uite banii unchiului tău !

În sufletul lui trebuia să se petreacă ceva înspăimîntător, altfel nu puteam înţelege cum un om atît de delicat ca el să fie în stare să facă un astfel de gest. Nu scosei un cuvînt, mărginindu-mă să mă întind pe patul meu. Şi el se afla lungit pe-al lui, de unde, ţeapăn, mă înjunghie cu cuvinte atît de nedrepte, încît, în cele din urmă, nu mai auzii nimic. Judecata mea se înecase în urletele unui pian mecanic, ce venea din stradă. Trupul meu rămăsese împietrit şi rece. Cu ochii deschişi în noapte, nu puteam nici să mă mişc, nici să scot un cuvînt. În sfîrșit, leoarcă de sudoare, mă trezii. Aprinsei lumina. Mihail ieșise.

Plecai în căutarea lui.

Era o noapte frumoasă de iarnă tropicală. Alexandria, mai ales în centru, părea învestmîntată ca de sărbătoare. Terasele cafenelelor şi berăriilor, inundate de lumină, erau înţesate de lume bună. Panamalele, fesurile, costumele albe, îmbinîndu-se cu miile de culori ale rochiilor elegante, formau un amestec bogat de contraste armonioase,

care înveseleau ochiul. Numai afurisitele de piane mecanice, urlînd, mai multe deodată, stricau armonia acestei priveliști.

Nu mă gîndeam să-l găsesc pe Mihail în mijlocul acestor oameni fericiți : eram sigur că fugise de ei. Întrezăream chiar unde ar putea să fie : la „Fortul Napoleon“ [1]. Se ducea acolo cu dragă inimă pentru a întîlni marinari ruși, a căror flecăreală îl atrăgea. Cîrciumile de pe această stradă cu consumații infecte, dar cu crîșmărițe frumoase cîteodată, prezintă străinului curios cele mai felurite aspecte ale drojdiei orășenești. Sunt pline de o clientelă cosmopolită, în majoritate formată din „pești“ și „fraieri“. Cu toate acestea, descoperi deseori pe ofițerul de marină, glumeț, zeflemist sau pe adevăratul „lup de mare“, doritor să petreacă „fără fasoane“. Trasul de mînecă este oprit și aspru pedepsit. Totuși se practică sub proprie supraveghere.

Oricît de rivale între ele ar fi aceste patroane, sunt cu toatele înțelese să-și dea de veste, reciproc, prin țipete speciale, de cîte ori apare un „ceauș“. N-am auzit vreodată să se fi trădat, ceea ce dovedește simțul moral al acestor femei „imorale“. Îl mai dovedesc ele dealtminteri și în multe alte feluri, din care lumea zisă „bună“ ar putea să tragă anumite învățături — dar nu de asta e vorba acum.

Cu inima îndurerată, mă dusei acolo să-l caut pe prietenul meu, un prieten cu sufletul ucis. Străbătui o bună parte din stradă fără să dau de el, dar mi se semnală prezența lui. Căci se făcuse deja cunoscut. Izbutise, din prima zi, să inspire încredere și să se facă iubit prin felul său de a trata aceste femei pe un picior de egalitate morală. Purtarea aceasta a lui le subjuga. Unele îl copleșiră cu destăinuiri sfîșietoare, al căror sincer accent nu-l găsești decît prin aceste locuri. Mihail se ducea acolo din nevoia lui de sinceritate.

Acolo se afla și de rîndul acesta, dar beat, cum nu-l văzusem niciodată. În cîrciumă nu mai era nimeni decît el și cîrciumărița, care îl vedea pentru întîia oară. Sta cu pălăria trasă pe nas, cu brațele încrucișate pe masă, cu un muc de țigare între degete și bea coniac. Cînd mă văzu,

---

[1] Loc de petrecere al marinarilor la Alexandria (n.a.).

apărînd în cadrul ușii, îmi făcu semn să nu intru, se sculă clătinîndu-se, plăti și, ieșind afară, bolborosi :

— Du-mă la hotel... Te așteptam... Nu-mi vorbi de nimic ! În seara asta sunt un om mort !

A doua zi dimineață, tras la față, îmi spuse :

— Am trimis ieri o telegramă. Răspunsul nu poate să fie decît prost, dar trebuie să-l aștept, opt sau zece zile. În orice caz, Abisinia o las baltă. Vreau să mă retrag într-un loc de odihnă pe care-l cunosc bine, Sfîntu-Munte, unde trei luni de reculegere nu mă vor costa decît bacșișul ce se dă lui Dumnezeu. Hrana vine de la călugării sclavi și de la frații lor, țăranii ruși, tot așa de sclavi ca și ei. Voi fi parazitul lor timp de trei luni și cu asta nu se va schimba nimic pe fața pămîntului.

Dar ce te vei face tu ? Unchiul tău nu ți-a propus încă nimic ?

— Nimic.

— Dacă îți oferă ceva, cel mai mic prilej de a scăpa din această încurcătură, te sfătuiesc, mai mult ca oricînd, să primești. Peste trei luni ne vom revedea. Nu fii mîhnit ! Știu că aseară te-am făcut să suferi : adevărații prieteni trebuie să înțeleagă și asta.

În aceeași dimineață, din motive de economie, ne întoarserăm la ploșnițele hotelului „Sfîntu Gheorghe". Pentru a cruța mica noastră comoară, ne hotărîrăm să mîncăm frugal în cameră și să renunțăm la narghilele.

Dar vagabondul nu este o ființă făcută pentru cumpătare : mai bine să-i iei viața, decît să știe că are bani și nu cheltuiește. Poate să se lipsească de toate, dacă n-are nimic : însă, cînd are, se răzbună pe ceasurile blestemate.

Iată pentru ce n-a trecut o zi fără să jertfim cîte o jumătate de liră sterlină pe altarul inimilor noastre bolnave. Eram destul de nenorociți : întîi, despărțirea ; apoi, Mihail cu lovitura primită din Rusia ; eu, cu unchiul meu și cu tutungeria lui. Dacă prietenul meu ar fi auzit despre acest dar neașteptat, n-ar fi stat o clipă la gînduri și m-ar fi împins în brațele unchiului. Nu știa că eram pus să aleg între el și o tutungerie de lux. Nu mai aveam voie să

văd pe Mihail. Trebuia s-o rup cu el. Astfel înţeleg să-şi arate dărnicia neamurile care te iubesc.

Făuream tot felul de planuri potrivite noii noastre situaţii. Mihail mă părăsea. Mă hotărîi să-l regăsesc cît mai curînd cu putinţă, la Sfîntu-Munte sau la dracu în praznic. N-am înţeles niciodată de ce soarta a căutat totdeauna să ne despartă. Cu trei ani în urmă, m-a părăsit şi-a şters-o în Manciuria, ca să se angajeze ca marinar în războiul ruso-japonez. S-a întors după opt luni, cu o iconiţă în buzunar : „Iată, spuse el, ce trimitea ţarul soldaţilor noştri ca să biruiască pe japonezi, pe cînd Mikado-ul nu trimitea soldaţilor săi decît orez. Şi orezul a biruit icoana."

Începător în arta vagabondajului, îmi era cu neputinţă să-l urmez peste tot. Dar vedeam care era prima condiţie a acestei arte : o voinţă de a pleca, pe care nu trebuia s-o supui la analiza microscopică a raţiunii.

Eram făcut pentru această artă.

A treia zi după botez, pe cînd ne găseam pe terasa cafenelei greceşti, vărul spion veni discret să-mi spună :

— Unchiul m-a însărcinat să-ţi aduc aminte de convorbirea pe care aţi avut-o împreună şi de porunca pe care ţi-a dat-o.

— Îţi mulţumesc.

— Dar... dumneata nu te supui voinţii unchiului.

— Cum ştie el acest lucru ? Prin bunăvoinţa dumitale ?

Rîma s-a dus să mă pîrască din nou.

După două zile, unchiul veni pe neaşteptate la aceeaşi cafenea şi mă surprinse cu Mihail. Toată lumea îi făcea salamalecuri şi-l înconjura. Eu îl salutai respectuos şi rămăsei lîngă prietenul meu. El trimise după mine :

— Îţi cer, pentru ultima oară, să te desparţi de acest individ.

— Mai întîi, îl cunoşti ? i-o tăiai eu.

— Nici nu doresc să-l cunosc, fie el chiar fiul lordului Crommer ! Şi, ridicîndu-se : Vino cu mine !

Intrarăm împreună în mai multe prăvălii de trufandale, de unde cumpără fel de fel de bunătăţi. Apoi, luîndu-mă pe o ulicioară singuratică, mă sărută şi îmi spuse :

— După ce îl vei părăsi pe derbedeul tău de prieten, să vii să mă vezi. Adio !

— Unchiule, spusei, ajută-mă să pot părăsi Alexandria şi astfel nu vei mai şti niciodată nimic despre mine, din moment ce crezi că sunt prieten cu un „derbedeu".

Se depărtă, fără să-mi răspundă.

Aceasta mi-se păru de necrezut. Cum ? Va avea inima să-mi refuze zece lire, atunci cînd era gata să mă înzestreze cu o tutungerie de lux ? Nu, nu se putea !

Această convingere mă aruncă în fundul prăpastiei. Mihail o împărtăşea şi el. El nu ştia că unchiul avea motivele lui să fie supărat pe mine. Dar, cum, puteam să-i arăt prietenului meu, fără să-l umilesc, cruzimea acelor motive ? Şi el, convins că un unchi care se arătase atît de mărinimos, nu putea să nu facă „ceva" pentru mult iubitul lui nepot, punea tărăgăneala bătrînului pe seama nepăsării milionarului :

— O să sfîrşească, totuşi, prin a-ţi arunca un pumn de lire, ca să scape de tine ! spunea el.

Şi eu credeam la fel...

Acum, oamenii de inimă să asculte sfîrşitul acestei povestiri şi dacă nu-i va face să se înfioare, înseamnă că viaţa e fără îndoială cu totul altceva decît ceea ce cred eu.

Trei zile trecură, în care timp, cu multă tărie, renunţarăm la orice cheltuială de prisos. Punga noastră comună era aproape goală. În seara celei de a treia zi. chinuit de negre presimţiri, mă dusei la club să-mi văd unchiul. Mă primi cu multă dragoste, crezînd că venisem să mă supun mărinimoaselor lui îndemnuri.

— Ei bine, mă întrebă el, ţinîndu-mi mîna, ne-am înţeles ? Ţi-ai luat rămas-bun de la acel pierde-vară ?

— De la dumneata, unchiule, viu să-mi iau rămas bun şi te rog să-mi dai atît cît îmi trebuie ca să ajung la Marsilia şi să am cu ce trăi o săptămînă. După aceea, voi face cum voi putea.

Bătrînul se sculă, galben de mînie :

— Pleacă ! Ingratule ! Să nu te mai văd pe aici !

Odaia se învîrti cu mine. Cît p-aci să-mi vină rău. Mă conduse pînă la ieşire.

Cînd mă reîntorsei la hotel, povestii lui Mihail jalnicul sfîrşit al acestei hotărîtoare întrevederi. Îmi spuse că unchiul meu este nebun şi că nebunia lui ne va pierde pe amîndoi.

A doua zi ne încredinţarăm geamantanele stăpînului hotelului „Sfîntu Gheorghe" şi ne mutarăm la „Azilul Rudolf".

Începurăm, o viaţă nouă, aspră.

Nu ne mai rămăseseră decît trei lire sterline. Prietenul meu cusu două la cingătoarea pantalonilor.

— Sunt pentru ziua cînd „ne vom lua zborul". Nu ne vom atinge de ele, chiar dacă ar trebui să ne ducă morţi de foame la spital !

Cu toate acestea, trebuia să trăim. Şi trăirăm.

Foarte voioşi, luarăm fiecare cîte un carton gros, îl acoperirăm cu catifea şi prinserăm în ace „giuvaericalele" noastre cele mai alese. Culorile vii puse pe negru, băteau la ochi. Iată-ne acum cutreierînd mahalalele şi serbările arabe şi ţipînd cît ne ţinea gura :

— *Kulu haga erş tarif ! Kulu haga erş tarif !* (Un piastru orice obiect !)

Nu mai era ca pe vremea cînd călătoream pe măgari, pînă la Ramleh dus şi întors, făcînd haz de ţipetele pe care le scoteau stăpînii măgarilor în urma noastră : *„A-a-a ! A-a-a !"* Dar vagabondul e gata să accepte orice îi trimite soarta. Ne-am supus cu voie bună. Iar frumoasele noastre giuvaeruri s-au însărcinat să ne salveze.

Prima zi vîndurăm de o liră sterlină. Apoi am scos la iveală şiragurile de mărgele, broşele, brăţările şi ale felurite obiecte, pe care le desfăcurăm pe preţuri ce variau între cinci piaştri şi un shiling. Ne merse mai prost cu felul acesta de-a vinde marfa. Ne întoarserăm la *„kulu haga erş tarif"* şi o ţinurăm aşa pînă la urmă, urlînd ca turbaţii cele patru cuvinte, singurele pe care le ştiam. Tinerele felahine, şi chiar cele bătrîne, ne înconjurau, uimite. Fetelor care n-aveau bani, le dăruiam cu plăcere cîte un fleac de piatră,

ceea ce făcea să le strălucească ochii de bucurie, prin găurile unui văl uricios.

Iată-ne pînă într-atîta încîntați de succesul comerțului nostru, încît uitarăm jurămintele făcute în clipele grele și ne îngăduirăm alte nebunii. Uite așa ! Decretarăm că torocala de la „Azilul Rudolf“ cu un piastru porția, ne-a stricat stomacul, iar paturile lui de doi piaștri erau prea tari. Aceasta era o situație nedemnă pentru doi negustori. Ne întoarserăm la hotelul „Sfîntu-Gheorghe“. Și prima mea grijă fu să comand două narghilele și două rachiuri, pe terasa cafenelei „Grecia“. Așa, ca să-mi bat joc de verii mei. Ceva mai mult, chiar în nasul lor, încălecarăm pe măgari, strigînd călăuzelor noastre destul de tare, ca să fim auziți :

— La Ramleh !

Bineînțeles, nimeni nu ne vedea cînd ieșeam cu sticlăria noastră, pentru a cutreiera mahalalele orașului și a striga : *„Kulu haga erş tarif !“*

Dar această „haga“ se opri deodată. Nu mai puturăm vinde nici de zece piaștri, după o zi de mers istovitor și țipete nebune. Și răspunsul pe care Mihail îl aștepta din Rusia nu mai venea.

Veni, totuși, într-o zi și fu așa cum prietenul meu îl prevăzuse. Atunci dădu cu piciorul la toată sticlăria și se hotărî să plece imediat la Sfîntu-Munte. Cu banii stam ceva mai bine acum decît în ziua cînd am bătut la ușa azilului : aveam patru lire. Era tocmai suma de care Mihail avea nevoie numai pentru el. Ce era să fac eu ?

Din fericire, un negustor ambulant se oferi să ne cumpere restul sticlăriei. I-o lăsarăm pentru două lire sterline.

— Unde vrei să te duci ? mă întrebă Mihail.

— În Franța.

— Cu două lire ?

— Și curajul meu pe deasupra.

În aceeași zi, străbătînd piața îl zăresc pe unchiul meu, singur. Alerg, îi dau bună ziua și-l rog să-mi dea două lire. Nici nu se uită la mine și nici nu vrea să-mi răspundă.

Mă iau după el. Îl plictisesc. Osteneală zadarnică. Își vede netulburat de drum.

— Dă-mi măcar o liră !

Nici un răspuns. Nici o privire.

— Dă-mi o jumătate de liră.

Nimic. Nu mă vede. Dar, a doua zi, îmi trimite la hotel un bilet de călătorie „pe punte", pînă la Pireu, și o liră sterlină.

Cer aici iertare sufletului său pentru mîhnirea pe care i-am pricinuit-o, preferînd prietenia lui Mihail tutungeriei de lux pe care mi-o oferea și care trebuia să facă din mine un *om*.